

УДК 378.4

М. С. Головань

КОНЦЕПЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФІНАНСИСТІВ ЗА КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЮ СИСТЕМОЮ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ

Резюме. В статті обґрунтована концепція підготовки майбутніх фінансистів в умовах кредитно-модульної системи організації навчання на основі компетентнісного підходу.

Ключові слова. Кредитно-модульна система організації навчання, компетентнісний підхід, професійна компетентність.

Резюме. В статье обоснована концепция подготовки будущих финансистов в условиях кредитно-модульной системы организации учебы на основе компетентностного подхода.

Ключевые слова. Кредитно-модульная система организации обучения, компетентностный подход, профессиональная компетентность.

M. S. Golovan'. The conception of professional preparation of future financiers is in credit-module system of organization of learning.

Summary. The conception of preparation of future financiers in the conditions of the credit-module system of organization of studies on the basis of competency approach in the article the grounded.

Key words. Credit-module system of organization of learning, competence approach, professional competence.

Постановка проблеми. Сучасні соціально-економічні умови розвитку суспільства, процес європейської інтеграції України, запровадження принципів Болонського процесу у вищій школі викликали необхідність якісних змін у професійній підготовці фахівців фінансово-економічного профілю.

Вихідні концептуальні положення щодо професійної підготовки майбутніх фахівців в сучасних умовах розвитку суспільства викладені у законах України "Про освіту" (1996), "Про вищу освіту" (2001), Національній доктрині розвитку освіти (2002). Одним із завдань, висвітлених у Національній доктрині розвитку освіти, є "вихід освіти, набутої в Україні, на ринок світових освітніх послуг, поглиблення міжнародного співробітництва" [6, с. 3], забезпечення інтеграції вітчизняної освіти в міжнародний освітній простір.

Аналіз досвіду освітніх систем провідних країн світу показує, що одним із шляхів оновлення змісту освіти й навчальних технологій, узгодження їх із сучасними потребами, інтеграції до світового освітнього простору є орієнтація навчальних програм на компетентнісний підхід та створення ефективних механізмів його запровадження.

Переосмислення теоретико-методологічних засад та концептуально-методичних підходів до підготовки фахівців, зокрема, фінансового профілю, становлення його професійної компетентності в умовах кредитно-модульної системи навчання відповідно до вимог Болонської декларації та сучасних парадигм економічної освіти вимагає розробки нових підходів до професійної підготовки майбутніх фахівців.

Мета дослідження полягає в тому, щоб на основі накопиченого емпіричного й теоретичного досвіду щодо запровадження кредитно-модульної системи

організації навчального процесу у вищій школі, реалізації компетентнісного підходу у навчанні, його узагальнення та систематизації розробити концептуальні основи професійної підготовки майбутніх фахівців, зокрема, з фінансів і кредиту в умовах кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вищій школі.

Виклад основного матеріалу. Концепція (від лат. *conceptio* – сприйняття, розуміння) – це деякий теоретичний конструкт. У словниках, енциклопедіях, довідниках при трактуванні поняття “концепція” виділяють такі суттєві ознаки, які розкривають зміст даного поняття: концепція – система доказів певного положення, система поглядів на те чи інше явище; світогляд, світорозуміння, погляди, переконання [5, с.886]; система понять про ті чи інші явища, процеси; спосіб розуміння, тлумачення якихось явищ, подій; основна ідея якої-небудь теорії [7, с. 301].

Концепція професійної підготовки майбутніх фінансистів за кредитно-модульною системою організації навчання – це система поглядів на його професійну підготовку в економічній освіті, дає певний спосіб і напрям розгляду його ключових понять і параметрів, визначає діяльність щодо досягнення цілей професійної підготовки, спрямованих на реалізацію концепції в умовах кредитно-модульної системи організації навчального процесу.

Концепція як теоретична система являє собою складний системний об’єкт, в структурі якого ми виділяємо три блоки: основу (обґрунтування концепції), теоретичний блок (методологічні та теоретичні основи і моделі), прикладний блок (практичне використання і варіанти реалізації).

Основу (обґрунтування) концепції становлять її джерела, фактори, особливості.

Концепція професійної підготовки майбутніх фінансистів за кредитно-модульною системою організації навчання реалізує освітню парадигму, яка характеризується системною цілісністю; процесуальною неперервністю; науковістю, єдністю теорії з практикою; урахуванням особливостей розвитку і можливостей (на сучасному етапі) національної системи освіти; доцільності використання у системі підготовки фінансистів досвіду освітніх систем інших країн на підставі їх критичного аналізу.

Концепція спрямована на подолання історично усталених підходів до професійної підготовки: домінування виконавських функцій, переважання репродуктивних форм навчання в умовах наявних потреб формування творчої особистості; замкнутість, жорстка централізованість традиційної системи освіти у контексті необхідності впровадження кредитно-модульної системи, яка є відкритою, здатною до рефлексії, кількісного та якісного збагачення, перетворення; тлумачення традиційною системою освіти фундаментальності як накопичення великого обсягу знань, а не зведення їх до певних стрижневих ідей, на яких ґрунтуються знання певної галузі чи міжгалузеві знання і орієнтацію на формування професійної компетентності майбутнього фінансиста в умовах кредитно-модульної системи організації навчання, що передбачає особистісно орієнтований підхід.

Джерелами концепції професійної підготовки майбутніх фінансистів за кредитно-модульною системою організації навчання є теорія становлення суспільства, що ґрунтується на знаннях; інтеграційні процеси в суспільстві та освіті; тенденції та особливості розвитку освіти в сучасному світі; філософські, культурологічні дослідження в галузі процесів інформатизації суспільства й

особистості; зміст освіти; уявлення про особистість викладача і студентів як суб'єктів освітнього процесу, основи теорії та методики навчання у вищій школі.

Під факторами будемо розуміти ті обставини й закономірності, на які необхідно орієнтуватися при розробці концепції професійної підготовки майбутніх економістів-фінансистів за кредитно-модульною системою організації навчання. Основні фактори – це інтеграційні процеси в економіці, науці, культурі та освіті; взаємозв'язок економіки й освіти, культури й освіти, зближення гуманітарної й природничо-наукової культур; становлення суспільства, що ґрунтується на знаннях; інформатизація освіти, відкрита дистанційна освіта, навчання упродовж життя.

До методологічних та теоретичних основ концепції професійної підготовки майбутніх фінансистів в умовах кредитно-модульної системи організації навчання відносяться провідні ідеї; основоположні принципи; основні положення концепції, що відбивають змістово-процесуальні аспекти формування професійної компетентності майбутнього економіста-фінансиста в умовах кредитно-модульної системи організації навчання. До них можуть бути віднесені також умови, що забезпечують реалізацію концепції.

Провідними ідеями концепції професійної підготовки майбутніх фінансистів в умовах кредитно-модульної системи організації навчання є єдність та цілісність наукової картини світу; складний динамічний характер економічних процесів в суспільстві; цілісність особистості; розуміння освіти як пріоритетної цінності в суспільстві, ґрунтованому на знаннях, його культурі; цілісність освіти, зближення природничо-наукової та гуманітарної складової освіти, гуманізація та гуманітаризація вищої освіти; визнання особистості студента такою, на яку повинні орієнтуватись організатори процесу його навчання, виховання та розвитку; неперервна освіта упродовж усього життя.

В рамках концепції кредитно-модульну систему ми розглядаємо як освітню технологію, на основі якої можна забезпечувати гармонійне поєднання об'єктивних сучасних та перспективних вимог суспільства до кваліфікації фахівців і суб'єктивних освітніх потреб людини у відповідному фаховому рівні.

Методологічною основою побудови концепції професійної підготовки майбутніх фінансистів в умовах кредитно-модульної системи організації навчання є фундаментальні положення психології, педагогіки вищої школи, філософії освіти, теорії пізнання та теорії систем. У ній знайшли відображення сучасні освітні парадигми (гуманістична, культурологічна), концепції (неперервної професійної економічної освіти, особистісно орієнтованої освіти) та підходи (аксіологічний, акмеологічний, синергетичний, особистісно-діяльнісний, компетентнісний, системний). У концепції враховані основні дидактичні закони й закономірності: соціальної обумовленості цілей, змісту і методів навчання; обумовленості результатів навчання характером діяльності і спілкування студентів; цілісності і єдності теорії і практики в навчанні; взаємозв'язку і взаємообумовленості індивідуальної, групової і колективної навчальної діяльності; а також актуальні проблеми сучасної педагогіки – необхідність особистісно-соціальної переорієнтації вищої економічної освіти, зміни цілей навчання, принципового розширення і гармонізації змістової базової освіти, переходу до варіативності програм і навчальних планів тощо.

В основу концепції професійної підготовки майбутніх фінансистів в умовах кредитно-модульної системи організації навчання покладені такі принципи: методологічні (системності, синергетичності, цілісності, гуманізації,

гуманітаризації, фундаментальності, інтегративності, природовідповідності, особистісного становлення); принципи добору змісту освіти (зв'язку теорії з практикою, науковості, системності, систематичності і послідовності, доступності, модульності); загальнодидактичні принципи (науковості, доступності і міцності знань; системності і послідовності у підготовці фахівців; усвідомленості, активності і самостійності студентів у навчанні; поєднання індивідуального пошуку знань з навчальною роботою в колективі; зв'язок навчання з життям і практикою професійної діяльності; колективний характер навчання з урахуванням індивідуальних здібностей студентів; позитивний емоційний характер навчання; єдність наукової і навчальної діяльності студентів; професійна спрямованість навчання).

Теоретичне обґрунтування концепції пов'язане із визначенням його понятійної системи, з'ясуванням категоріального статусу кредитно-модульної системи організації навчання як об'єкта моделювання його змісту і структури та педагогічного управління процесом становлення і розвитку професійної компетентності майбутніх фахівців.

Проектування моделі професійної підготовки майбутніх фінансистів в умовах кредитно-модульної системи організації навчання студентів здійснювалося на основі таких принципів: повноти частин системи, що забезпечує самодостатність і працездатність системи; поетапного розвитку системи; динамічності, тобто здатності до розвитку зв'язків та відношень між окремими елементами моделі; прогностичності, тобто передбачення результатів розвитку моделі.

Професійна підготовка майбутнього фінансиста зумовлюється характером професійної діяльності та професійних функцій і здійснюється з метою їх професійної та академічної мобільності. Модель професійної підготовки майбутнього фахівця з фінансів і кредиту будується виходячи з моделі діяльності та освітньо-кваліфікаційної характеристики фінансиста і реалізується в рамках компетентнісного та діяльнісного підходу до навчання, особистісно-орієнтованої технології навчання, кредитно-модульної системи організації навчального процесу.

Компетентнісна модель сучасного фахівця з фінансів і кредиту враховує специфіку його професійної діяльності в умовах сучасного постіндустріального суспільства; відображає загальні та спеціальні професійні знання, уміння, навички; особистісні якості, досвід соціальної і професійної поведінки, життєві (професійні) наміри та ідеали.

Технологічна модель професійної підготовки майбутнього фінансиста в умовах кредитно-модульної системи навчання відображає цілісний процес формування професійної компетентності фахівця у площині предметного поля спеціальності на освітньо-кваліфікаційному рівнях бакалавра та магістра. Особливість такої моделі полягає в тому, що вона дає уявлення про узгодженість основних компонентів системи (акмеологічно-аксіологічного, технологічно-процесуального, управлінського), сприяє встановленню принципів, функцій управління професійною підготовкою на економічному факультеті за визначеними критеріями і параметрами якості.

Науково-методичне обґрунтування концепції ґрунтується на виявленні феноменології кредитно-модульної системи організації навчання та її педагогічних можливостей у становленні професійної компетентності студентів-фінансистів; розробленні науково-методичної системи її педагогічної організації в єдності

цільових, змістових, технологічних, методично-організаційних та результативних компонентів.

Практична реалізація концепції здійснюється в рамках існуючої системи економічної освіти, з акцентуванням уваги на: особистісному розвитку суб'єктів діяльності педагогічного процесу; створенням системи мотивації всіх учасників педагогічного процесу; орієнтації на ресурсозберігаючий, особистісно-орієнтований підхід в організації навчального процесу; забезпеченні технологічності навчального процесу; зміни самосвідомості в ході упровадження компетентнісної моделі особистості випускника; діагностуванні й педагогічному моніторингу освітнього процесу на основі розроблених моделей особистісних якостей випускників.

Практична реалізація кредитно-модульної системи організації навчання студентів напряму підготовки “фінанси і кредит” зумовлює поетапність її впровадження, варіативність опанування студентами навчальних дисциплін професійного спрямування та необхідність вдосконалення програмно-методичного та інформаційного забезпечення процесу їх вивчення. Загалом це збагачує сутність, модернізує зміст, удосконалює технології підготовки сучасного фінансиста-професіонала.

Сформулюємо основні положення концепції професійної підготовки майбутнього фінансиста в умовах кредитно-модульної системи навчання.

1. У змісті економічної освіти, спрямованої на формування професійної компетентності майбутнього економіста-фінансиста повинно бути відображено: єдність і цілісність професійної компетентності як феномена; глобальна роль світогляду, цінностей особистості, її морального обліку у процесі здійснення економічної діяльності в сучасному суспільстві, основаному на знаннях.

2. Професійна підготовка студентів здійснюється в умовах кредитно-модульної системи організації навчання [4]. Модульне подання знань будується на змісті навчання, яке структурується в автономні організаційно-дидактичні блоки, що визначають загальноекономічні, функціональні та фахові економічні знання. Зміст і обсяг модулів варіюється в залежності від профільної та рівневої диференціації навчання і дидактичних цілей. Модульна організація навчального процесу є змістовою основою кредитно-накопичувальної системи обліку трудомісткості дисциплін в процесі навчання і сприяє формуванню технології досягнення результатів навчання студентами.

3. Компетентнісний підхід є основним способом досягнення нової якості професійної освіти фахівців фінансового профілю [3] і виступає методологічною основою кредитно-модульної системи організації навчального процесу, спрямованого на формування особистості студента.

4. Професійна компетентність розуміється нами як інтегративне утворення особистості, що поєднує в собі професійні знання, уміння, навички, досвід і особистісні якості, які обумовлюють прагнення, здатність і готовність розв'язувати проблеми і завдання у професійній і соціальній сфері, усвідомлюючи при цьому значущість і особисту відповідальність за результати діяльності. Компетентність є системним поняттям, що має свою структуру, рівні, функції, своєрідні характеристики, властивості.

Структура професійної компетентності включає п'ять взаємопов'язаних між собою компонентів: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, ціннісно-рефлексивний, емоційно-вольовий. Виділені компоненти існують не ізольовано

один від одного, вони тісно взаємопов'язані між собою. Професійна компетентність динамічна; вона передбачає функціонування, тобто постійну зміну та розвиток. [1-2].

5. Результативність навчального процесу на основі компетентнісного підходу визначається показниками розвитку професійної компетентності, які включають показники особистісного розвитку, ціннісної орієнтації, навчальної мотивації, розумового розвитку і сформованості навчальної діяльності, готовності до професійної діяльності.

6. У процесі формування та розвитку професійної компетентності будемо дотримуватися таких підходів: діяльнісного підходу, оскільки розвиток особи відбувається тільки в діяльності; компетентнісного підходу, який передбачає створення умов для опанування комплексу компетенцій – ключових та професійних; акцентуванні уваги на способах і характерові дій, укріплення взаємозв'язку між мотиваційною і ціннісно-орієнтаційною характеристикою особистості; особистісно орієнтованого підходу до процесу навчання, який сприяє включенню студентів у навчально-пізнавальну діяльність і зорієнтований на розвиток внутрішньої мотивації особистості, формування активної позиції студента, формування професійного інтересу, індивідуального підходу до студентів, організацію зворотного зв'язку; системного підходу, враховуючи, що професійна компетентність і процес її розвитку є складними системами.

7. Спираючись на зазначені вище положення, зафіксуємо такі вимоги щодо конструювання змісту освіти, принципів, методів і форм кредитно-модульного навчання: а) адекватність змісту освіти потребам у розвитку всіх структурних компонентів особистості студента та потребам суспільства; б) адекватність змісту освітнього модуля компонентам змісту освіти в їх діалектичній єдності; в) адекватність принципів кредитно-модульної системи організації навчання його процесуальним компонентам; г) спрямованість методів цільових орієнтацій груп методів навчання на конкретні компоненти змісту освіти; д) відповідність форм організації навчання її цілям, змісту й методам.

8. Освітній модуль – це високоорганізована й адекватна структурі змісту освіти особистісно-розвивальна система психологічного, дидактичного і методичного забезпечення процесу засвоєння студентом певного компонента змодельованого соціокультурного досвіду. В освітньому модулі ми виділяємо цілісну сукупність взаємопов'язаних компонентів, особистісно-розвивальний характер яких визначається спрямованістю їх змісту на розвиток потребнісно-мотиваційної, когнітивної, діяльнісної, ціннісно-рефлексивної та емоційно-вольової сфер особистості майбутнього фахівця.

Кредитно-модульна система організації навчання ґрунтується на принципах порівняльної трудомісткості кредитів, кредитності, модульності, паритетності, організаційної динамічності, усвідомленої перспективи, методичного консультування, діагностичності тощо. Перелічені принципи дозволяють виділити структурні компоненти модуля в кредитно-модульній системі навчання, які дозволять сформувати професійну компетентність у студентів як в рамках аудиторної, так і поза аудиторної самостійної роботи: цілі навчання, що включають мотиваційну, когнітивну та діяльнісну складову; інформаційне забезпечення, що реалізується в ході навчального процесу на лекціях, лабораторно-практичних заняттях, самостійній аудиторній та поза аудиторній роботі студентів; інструментальне забезпечення, яке включає цільову програму дій студента,

рекомендації викладача щодо реалізації цільової програми дій, консультації викладача; мотиваційне забезпечення, спрямоване на підтримку пізнавальної мотивації студента на високому рівні; систему контролю за виконанням поставлених цілей, включаючи систему самоконтролю.

Цілі навчання, заломлені через призму модульного підходу, дозволяють створити інформаційно-методичне й консультаційне забезпечення, яке дає можливість студенту самостійно працювати з навчальним матеріалом, використовуючи його повністю або вибираючи з нього фрагменти у відповідності зі своїми освітніми потребами.

Висунута концепція передбачає розробку компетентнісної моделі фахівця з фінансового профілю, моделі його професійної підготовки в умовах кредитно-модульної системи організації навчання у вищому економічному навчальному закладі та дослідження якості щодо їх упровадження за визначеними критеріями.

Висновки. Розроблена концепція професійної підготовки майбутніх фінансистів в умовах кредитно-модульної системи організації навчання передбачає внесення змін у цілі, зміст, технологію підготовки майбутніх фахівців напряму підготовки “ фінанси і кредит ” в умовах змін у суспільстві, культурі, освіті.

Реалізація концепції професійної підготовки майбутніх фінансистів в умовах кредитно-модульної системи організації навчання забезпечить підвищення якості змісту професійної освіти і навчання, відповідність рівню сучасних вимог і конкурентоспроможність майбутніх фахівців на ринку праці.

Література

1. Головань М. С. *Компетенція і компетентність: досвід теорії, теорія досвіду* / М. С. Головань // *Вища освіта України*. – 2008. – № 3. – с.23-30.
2. Головань М. С. *Компетентнісна модель випускника економічного ВНЗ напряму підготовки “фінанси і кредит”* / М. С. Головань // *Проблеми інженерно-педагогічної освіти. Збірник наукових праць. Випуск 22-23 – Харків, УІПА, 2009. – с. 46-53.*
3. Головань М. С. *Компетентнісний підхід до професійної підготовки економістів* / М. С. Головань // *Теорія та методика навчання фундаментальних дисциплін у вищій школі: Збірник наукових праць. – Кривий Ріг: Видавничий відділ НМетАУ, 2006. – с.29-35.*
4. Головань М. С. *Аналіз кредитних систем організації навчання* / М. С. Головань // *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. Науковий журнал. – Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2009. – № 2. – с. 274-286.*
5. *Новий тлумачний словник української мови у трьох томах: том 1* / Укладачі: Василь Яременко, Оксана Сліпушко. – К.: Вид-во «Аконіт», 2006. – 926 с.
6. *Про Національну доктрину розвитку освіти: [Указ ... 17 квіт. 2002 р. № 347/2002; Україна. Президент]* // *Офіційний вісник України. – 2002. – № 16. – Ст. 860. – С. 2–3.*
7. *Філософський енциклопедичний словник. Довідкове видання* / Голова редколегії В. І. Шинкарук // *Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди Національної академії наук України. – К.: Абрис, 2002. – 742 с.*